

МІЖПРЕДМЕТНІ ЗАВДАННЯ ДІЯЛЬНІСНОГО ТИПУ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ УМІНЬ ПРАЦЮВАТИ З ПІДРУЧНИКОМ

*Савченко Олександра,
докт. пед. наук, професор, гол. наук. Співробітник,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

На уроках літературного читання, крім читацької і комунікативної компетентностей, цілеспрямовано формується низка інших, з-поміж них здатність до навчання впродовж життя, найважливішим інструментом якої є уміння здобувачів освіти працювати з підручником. Зважаючи на універсальність цього уміння, розкриємо його сутність і види міжпредметних завдань діяльнісного типу, що містять значний потенціал у формуванні ключової компетентності. Частина завдань відображено у методичному апараті створених нами підручників «Літературне читання», інші – рекомендовані вчителям в експериментальних матеріалах.

У сучасних підручниках для молодших школярів мають бути передумови для їх системної підготовки до *самонавчання*, обов'язковим інструментом якого є уміння працювати з навчальною книгою і текстами різних видів. Для цього віку оволодіння зазначеним умінням є особливо важливим, адже навчальна діяльність вперше стає провідною. У підручниках з літературного читання основним об'єктом вивчення є тексти: різні за жанрами, темами, обсягом, метою опрацювання. З огляду на зазначене, ми припускаємо, що саме підручники з даного предмета мають 156 достатній потенціал для формування в учнів основних компонентів роботи з навчальною книгою.

Уміння учнів працювати з підручником є міжпредметним, тому воно має формуватися впродовж усієї початкової школи на різних уроках і розвиватися на наступних етапах навчання. З метою його цілеспрямованого формування нами розроблено такі види міжпредметних завдань діяльнісного типу:

- дослідження учнями підручника як різновиду навчальної книги;

- уміння користуватися позатекстовими символами, знаками;
- оволодіння прийомами роботи з текстів різних видів.

Зазначені види завдань доцільні й на інших уроках, тому необхідно, щоб діти усвідомлювали між ними взаємозв'язок і переносили засвоєні знання і способи дій у ситуацію їх використання на новому змісті. Достатня частотність виконання учнями міжпредметних завдань діяльнісного типу сприятиме формуванню універсальних способів роботи з іншими підручниками і навчальними текстами, з якими працюють молодші школярі.

Уміння учнів працювати з підручником передбачає: мотиваційний, ціннісний і діяльнісний компоненти.

Розкриємо процес формування зазначених компонентів, аналізуючи етап уведення другокласників у зміст і структуру підручника “Літературне читання” [4], який розпочинається із ознайомлення учнів із зовнішнім виглядом книги. Кожен учень досліджує свій підручник за орієнтирами вчителя, який розповідає і показує, що таке обкладинка книжки, яка на ній інформація, з чого вона зроблена, чому вона міцна. Під час бесіди уточнюються назви і призначення основних елементів книги: обкладинка, титульна сторінка, корінець. Відомості про умовні позначення, сигнали-символи, шрифтові й кольорові виділення у тексті діти починають засвоювати у міру того, як вони з'являються на сторінках підручника. На цей час вони вже вміють стежити за текстом, користуватися закладинкою як засобом знаходження потрібної сторінки.

Надалі учні ознайомляться з іншими структурними елементами підручника, його методичним апаратом. Послідовність завдань, їх частотність залежать як від 157 рівня підготовки дітей, так і від особливостей побудови підручника. Вільна орієнтація в елементах книги належить до міжпредметних умінь, вона потрібна для розуміння учнями мети і змісту навчального завдання, виконання самостійної роботи.

Працюючи з підручником, школярі засвоюють відповідні способи діяльності, тобто вчаться застосовувати набуті знання на практиці, що є обов'язковою характеристикою читацької компетентності, а також умінням вдумливо читати. Основні відомості, які допомагають формуванню такого

уміння, пропонуються у структурному компоненті підручника – *апараті організації засвоєння*. Його призначення полягає в тому, щоб навчити дитину вчитися, сформувати в неї уміння, за допомогою яких набувається досвід самостійної навчальної діяльності.

Для формування уміння визначати структуру тексту доцільно неодноразово використовувати її схематичне уявлення. Наприклад, до тексту оповідання «Молодець проти овець» А. Григорука подано схему, за якою діти чітко визначають його структурні елементи (заголовок, основна частина, кінцівка) і пояснюють їх послідовність [5, 60–61].

Уміння працювати з підручником передбачає аналіз і осмислення *ілюстративного матеріалу*, який виконує функції доповнення тексту, а також виступає самостійним носієм інформації у кожній навчальній книзі.

Ілюстрації у підручниках «Літературне читання» досить різноманітні за тематикою, розташуванням і стилем. Одні відображають конкретний епізод тексту; інші – є загальними малюнками; треті – зображують події, які відбуваються «поза текстом», тобто після завершення опису подій тощо. Акцентуючи увагу учнів на взаємозв'язку ілюстрації з текстом, доцільно керувати сприйманням учнями наочності, передбачити поєднання завдань, звернених до логічного і образного мислення дітей, врахувати різне співвідношення аналізу текстової та ілюстративної частин твору з метою кращого сприймання і усвідомлення його учнями.

Таким чином, у формуванні в учнів умінь працювати з підручником важлива роль належить міжпредметним завданням діяльнісного типу. Їх використання сприяє засвоєнню учнями розумових дій і способів навчальної діяльності, які 158 забезпечують здатність учня самостійно діяти. Уміння працювати з підручником належить до універсальних, оскільки зміст, структура, методичний апарат до текстів різних видів ілюстративний компонент передбачають застосування раціональних способів дій, що потрібні для роботи з будь-яким підручником як різновидом навчальної книги. Вивчення досвіду експериментальних класів підтвердило, що включення до підручників «Літературне читання» і «Читання» міжпредметних завдань діяльнісного типу

сприяє перенесенню учнями засвоєних способів дій у нові ситуації їх використання на інших уроках, підвищує готовність до самонавчання.

Ключові слова: міжпредметні завдання, здобувач початкової освіти, уміння працювати з підручником, діяльнісний тип завдань.

Список використаних джерел

1. Типові освітні програми для закл. Загальної середньої освіти: 1–2 та 3–4 класи. К.: Вид. «Світоч», 2019. 336 с.
2. Кодлюк Я.П. Підручник для початкової школи : дидактико-методичний аспект [Текст] Я. Кодлюк. Тернопіль : ТНУ ім. В.Гнатюка, 2009. 100 с.
3. Онопрієнко О.В., Скворцова, С.О. Система навчальних завдань, зорієнтована на якісний результат// Початкова школа. №9, 2018.
4. Пометун О.І. Міжпредметний підхід до формування громадянської компетентності старшокласників. Педагогічна і психологічна науки в Україні. Зб. Наукових праць до 15-річчя АПН України у 5 томах. / Том 2. К. : «Педагогічна думка», 2007. С. 107–118.
5. Савченко О. Я. Українська мова та читання : Підручник для 2 класу ЗЗСО (у 2-х частинах) : Частина 2 // О.Я.Савченко. К. : УОВЦ «Оріон», 2019. 144 с. : іл.